

Atatürk Orman Çiftliği: Kuruluşu, Sorunları ve Gelişme Seçenekleri İçin Öneriler

H. ÇAĞATAY KESKİNOĞLU

Atatürk Orman Çiftliği, bir *özgürleşme* hareketinin, özellikle tarımsal emeği, tarımı dönüştürme hareketinin deney alanı olmuştur. Bu proje, esas olarak kırsal insanın dönüştürülmesine yönelik Köy Enstitüleri ve Halkevleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Çiftlik, umutsuzluğun yerini güvene, kaderciliğin yerini mantığa, geleneksel olanın yerini bilim ve tekniğe bırakmasının en çarpıcı örneğidir. Ankara'nın hemen yakınında, özellikle de son derece verimsiz, çorak ve bataklık bir alanın seçilmiş olması bir rastlantı değildir. Bu örnek kamu girişimi, genç Cumhuriyet'in kararlılığının ve iradesinin göstergesidir. Bozkır ve bataklıkta, bilim ve tekniği kullanarak ve uygulayarak *kamu girişimciliğinin* en güzel örneği verilmiş ve örnek çiftlik yaratılmıştır. Bu girişim, bir tarımsal çiftlik yaratılmasının ötesindedir. Tarımın kendisiyle ilişkili endüstriyel üretimi de gerçekleştirecek biçimde, birlikte geliştirilmesi ve bunlardan da önemli üretici güç insanın eğitilmesi ve dönüştürülmesi projesidir. Çiftlik için özellikle uygun çevresel koşulların olmadığı verimsiz topraklara sahip alanların seçilmiş olması, önyargıların yıkılması, olanaksız görünenin gerçekleştirilmesi, herşeyden önce halka, kendi gücüne güven duygusunun kazandırılması isteğinin önemli bir göstergesi olarak görülmelidir.

Çiftlik 5 Mayıs 1925 tarihinde Atatürk tarafından kendi adına 20 bin dekar civarında bir arazinin satın alınmasıyla Gazi Orman Çiftliği adıyla kurulmuş, aynı yıl içinde çevreden alınan arazilerle birlikte toplam arazi büyüklüğü 102 bin dekara ulaşmıştır. Daha sonra ülke çapında yaygınlaştırılan bu örnek çiftlik diğer çiftliklerle birlikte 11 Haziran 1937 tarihinde Atatürk tarafından Hazine'ye bağışlanmıştır. Atatürk'ün bu bağışının ardında, o dönemin toprak reformu çözümlerine karşı olanlarla, devlet yöneticilerine bir özveri dersi verme isteği vardı. Hazineye bağışlandığı tarihte, Çiftlik'in Ankara dışındaki arazileriyle birlikte toplam 154 bin dekar arazisi bulunmaktaydı. Çiftlik, 13 Ocak 1938'de 3308 sayılı Devlet İşletmeleri Kurumları Hakkındaki Kanun ile kurulmuş olan kuruma bağlanmıştır.

Kuruluş amaçları:

Çiftlik'in oluşturulmasındaki kuruluş amaçları şu şekilde sıralanabilir²: Tahıl

cinslerinin ıslahı için yeni türlerin araştırılması, halka tanıtımı ve dağıtımı, hayvancılığın özendirilmesi, yeni cins ve ırkların araştırılması, başarılı olanların halka tanıtımı, üretilen tarım ürünlerinin işlenerek değerlendirilmesi ve halka sunumu, iklim koşullarına uygun yerli ve yabancı meyve türlerinin üretimini yapmak, halka göstermek ve bölgede yaygınlaştırmak, bağcılığı geliştirmek ve halka tanıtmak, bilimsel yöntemlerle ağaçlandırma yapmak, korular, ormanlar oluşturmak, yurt çapında ağaçlandırmayı özendirmek, çiftlik ve bölge için gerekli meyve ve bağ fidanlarının üretimi amacıyla fidanlık kurmak, makine tarıma geçiş için gerekli ziraat alet ve makine üretimine yönelik atölyeler kurmak, tarım öğretimini uygulamalı olarak pratik dersler ve stajlar yoluyla halka yaygınlaştırmak, çiftliğin ürettiği gıda maddelerini doğrudan halka satmak, kooperatifçiliği özendirmek, önemini halka göstermek, tarımın her kolunu kurarak ideal bir çiftlik modeli oluşturmak.

Çiftlik, üretici güç insanın dönüştürülmesi, tarımın ilişkili olabileceği endüstriyel üretim ile birlikte geliştirilmesi, halkın gereksinimlerinin sağlanması, temiz ve sağlıklı gıda üretimi gibi hedeflere birlikte ulaşmaya yönelik kapsamlı bir tasarının ürünüdür. "AOÇ tarım ve hayvancılıkta modern yöntemlerle elde edilen ürünü kendi fabrika ve atölyelerinde işlenmesi ve pazarlanmasını da içeren tümleşik bir model içermektedir"³. Buradaki, insanın dönüştürülmesi ve özgürleştirilmesi projesi gerek bilim ve tekniğin kullanılarak üretkenliğin artırılmasına, gerekse de tarımsal işgücünün eğitimi ve kooperatifleşme yoluyla kolektif aklın inşasına dayalı bir projedir.

A.O.Ç., bir örnek çiftlik olmasının yanı sıra aynı zamanda bir okul, eğitim-araştırma kuruluşu niteliğinde idi. O tarihlerde, modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması için köylü çocukları Çiftlik'te ders görüyordu. Diğer yandan, Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne girecek olan lise mezunlarının bir yıl süreyle Çiftlik'te tarım işçisi olarak çalışması şart koşulmuştu. Cumhuriyet'in kuruluş döneminde en saygın eğitim kuruluşlarından biri olan ziraat, veterinerlik, ziraat makineleri mühendisliği dallarında eğitim veren bu okul öğrencileri o

yıllarda tüm gün boyunca Çiftlik'te yaşayarak staj görürlerdi.

Bağışlamanın koşulları:

Gerek T.C. Riyaseti 4/545 Sayı 11 Haziran 1937 tarihli, çiftlik arazi, taşınır mal ve demirbaşlarının listesini veren ÇİFTLİKLERİNİ HAZİNEYE BAĞIŞLADIĞINA DAİR TEZKERE⁴, gerekse Atatürk'ün Başvekil İsmet İnönü'ye 13 Haziran 1937 tarihli yazısı⁵ Çiftlik'in esas amaçları, bundan böyle nasıl korunacağı ve ne şekilde geliştirilmeleri konusunda önemli bilgi vermektedir. Bu belge aynı zamanda vasiyetin koşullarını da tanımlamaktadır. Bu belgedeki amaçlar şu şekilde özetlenebilir: *arazi ıslah ve tanzimi, çevrenin güzelleştirilmesi, yerli ve yabancı hayvan ırklarının araştırılması, en uygun olanların seçimi, kooperatifleşme ve çevre köylerle ortak çalışmalar yapılması, iç ve dış piyasalarla ilişki temelinde faaliyet ve üretimin düzenlenmesi, yurdun değişik bölgelerinde temsilciliklerin açılması, ziraat usullerinin düzeltilmesi, üretimin artırılması ve köylerin bu şekilde kalkındırılması, ziraat*

Doç.Dr.

- (1) Öztan, Y. (1993), "Atatürk Orman Çiftliğinin Ankara Kentinin Yeşil Alan Sistemi İçin İşlevi", *Dünü, Bugünü ve Geleceği ile Atatürk Orman Çiftliği*, Ziraat Mühendisleri Odası yayını, (8/6/1993 tarihinde aynı adla düzenlenen sempozyum bildirileri), Ankara, s:33.
- (2) Öztan, a.g.e, s:32.
- (3) Ankara Büyükşehir Belediyesi, (1993), *Bir Zamanlar Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı yayını, Ankara, s:131.
- (4) T.C. Riyaseti 4/545 Sayı 11 Haziran 1937 tarihli ÇİFTLİKLERİNİ HAZİNEYE BAĞIŞLADIĞINA DAİR TEZKERE, *Aynı Tarih*, 1937, sayı:43, s:33. (EK:1)
- (5) Atatürk'ün ÇİFTLİKLERİNİ HAZİNEYE BAĞIŞLAMASI üzerine Başvekil İsmet İnönü'ye 13 Haziran 1937 tarihli yazısı, *Aynı Tarih*, 1937, sayı:43, s. 45. (EK:2)

Gazi Çiftliği'ndeki Marmara Havuzu'nda Mustafa Kemal'in kullandığı sandal (Ali İhsan Gökçen kol.)

Çiftlik Köşkü (Ali İhsan Gökçen kol.)

(6) A.O.Ç arazileriyle ilgili zaman içinde gelişen baskılarla ilgili olarak bkz: Yavuz, F. (1980), *Kentsel Topraklar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları, No: 452, ss: 31-35.

(7) Sunulan veriler için basında çıkan haberlerden yararlanılmıştır. Bkz: Cumhuriyet Ankara Bürosu (1998), "Atatürk Orman Çiftliği yağmalandı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Temmuz 1998; Acar, Ö. (1998), "Ata'nın mirası tehlikede, Hükümet Atatürk Orman Çiftliği taşınmazlarını yağmaya açtı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Ağustos 1998;

(8) Çiftliğin yitirdiği arazilerin dönemlere göre dağılımı şöyledir (Dekar olarak):

1938-1948	5250
1950-1960	11153
1960-1976	1145
1981-1993	50561
TOPLAM	68109

Kaynak: Öztan, a.g.e, s: 34.

(9) Bu yönde en son girişim 1998 yılındaki bir yasa teklifi ile yapılmıştır. 80 Sayılı Hal Kanunu ile 522 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Teklifi ile belediyelerin mülkiyetinde bulunan toptancı işyerlerinin satılabilmesi olanağı getirilmiştir.

Bu durumda, daha önce hal ve belediye hizmet alanı yapmak koşuluyla Ankara Belediyesi'ne verilen arazilerin özel şahıslara devri gerçekleştirilmiş olacaktır. Peyşaj Mimarları Odasının başlattığı imza kampanyası ve yoğun kamuoyu baskısı sonucu olarak bu yasa teklifi geri çekilmiştir. Her şey bir yana, hal vb. yerlerin kamu mülkiyetindeki tesislerde gerçekleştirilmesinin en temel nedeni, halkın ucuz gıda maddesi temininde, özel mülkiyete konu taşınmazlar üzerindeki rantın yaratacağı fiyat artışlarının engellenmesidir. Hal fikri, temel gıda maddeleri fiyatlarının aracılar oluşumunu sağlamak, -mülk sahiplerini değil- üreticileri desteklemek, ürünlerin dağıtımını düzenlemek ve denetlemek amacıyla dayanmaktadır. Bu yönüyle bile sakıncaları bulunan yasa teklifi, ister rant beklentisiyle isterse kurumsal düzeyde olsun, bağışlandığı günden bugüne arazilerinin üçte ikisini yitirmiş olan A.O.Ç ile ilgili istek, niyet ve hesapların hiç bitmediğini göstermektedir.

(10) Bu Yönetmelikle ilgili yapılamaz süreci devam etmektedir.

sanatlarının geliştirilmesi, halka ucuz ve sağlıklı gıda sağlanması, eğlenme ve dinlenme amaçlı olarak halka açık alan sağlanması.

Bağışlama Belgesi'nde işaret edilen konular, esas olarak örnek çiftliklerle üretim, teknik ve yöntemlerinin geliştirilmesi yoluyla köylünün özgürleştirilmesi tasarısının önemli ipuçlarıdır. Atatürk'ün vasiyeti, çiftliklerin amaçlarını, başardıkları çalışmaları, ölçülerini ve demirbaş niteliğindeki varlıklarını kapsamaktadır. Bu örnek çiftlik, aradan geçen süre içinde gerek ülke düzeyinde tarıma yönelik politikalar gerekse kentsel düzeyde izlenen arazi politikaları nedeniyle öncü işlevini yitirmiş, sıradan bir işletmeye dönüştürülmüştür. Bugün getirildiği noktaya karşın yine de en sağlıklı gıda ürünlerini bu işletmenin ürettiği unutulmamalıdır.

Çiftliğin bağışlandığı tarihte arazi varlığı ve demirbaşları:

Çiftlik, arazi varlığının yanı sıra o günün koşullarında hiç de azımsanamayacak demirbaşlara sahiptir. Demirbaş listesi, Çiftlik'in ne yönde gelişme gösterdiği ve oluşturulmasındaki temel fikrin ne denli uygulamaya konulduğunun göstergesidir.

Araziler:

Ankara'da Orman, Yağmur, Baba, Balgat, Macun, Güvercinlik, Tahar, Etimesut, Çakırlar Çiftliklerinden oluşan Orman Çiftliği, Yalova Millet ve Baltacı Çiftlikleri, Silifke'de Tekir ve Şövalye Çiftlikleri, Dörtöyl'de Portakal ve Karabasamak Çiftlikleri, Tarsus'ta Pıloğlu Çiftliği. Bu çiftliklerde, 582 dönüm meyve bahçesi, 700 dönüm meyve fidanlığı, 400 dönüm Amerikan asma fidanlığı, 220 Dönüm bağ, 370 Dönüm sebze yetiştirmeye elverişli bahçe, 220 dönüm zeytinlik, 27 dönüm portakallık, 15 dönüm kuş konmazlık, 100 dönüm park ve bahçe, 2650 dönüm çayır ve yoncalık, 1450 dönüm orman, 148 bin dönüm tarım alanı ve meralar olmak üzere toplam 154 729 dönüm arazi bulunmaktadır.

Demirbaşlar:

Fabrika ve imalathaneler: Buz Fabrikası (günde 4 ton buz kapasiteli), Bira Fabrikası ve Malt Fabrikası (yılı 7 bin hektolitre bira üretim kapasitesine sahip), Soda ve

Gazoz Fabrikası (günde 3 bin şişe soda ve gazoz üretim kapasiteli), Deri Fabrikası, Ziraat Aletleri ve Demir Fabrikası, iki adet süt ve yağ fabrikası, iki adet yoğurt imalathanesi, iki adet peynir ve yağ imalathanesi, bir adet şarap imalathanesi, bir adet değirmen ve İstanbul'da bulunan bir çelik fabrikasının %40 hissesi.

Diğer birimler: Toplam 51 adet bina olmak üzere, tavuk çiftliği, Ankara ve İstanbul'da satış mağazaları, Yalova'da iskele ve liman tesisatı, mandıralar, lokanta, gazino, eğlence yerleri, lunaparklar, fırınlar, Çiftlik Müzesi, Hayvanat Bahçesi ve bunlara ait tesisat ve demirbaşlar.

Canlı demirbaşlar: 13100 Baş koyun, 433 baş sığır, değişik ırklarda 69 binek atı, 58 çoban merkebi, 2450 baş tavuk.

Araçlar: 16 traktör, 13 biçerdöven, 5 kamyon-kamyonet, 2 otomobil, 19 binek ve yük arabası, Yalova Çiftlik'inde 35 tonluk bir adet deniz motoru.

A.O.Ç arazisi üzerindeki baskılar ve amaçları dışında kullanılmasına yönelik gelişmeler:

Gelişme olanakları kısıtlanan A.O.Ç'nin arsa ve arazileri zaman içinde sürekli olarak, tıpkı günümüzdeki özelleştirme politikası karşısında KİT'lerin durumuna benzer biçimde, başka başka özel ve kamu kuruluşlarının ilgisini çekmiştir. İşin ilginç bugünkü kullanımlar özel yasalar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Günümüzde kuruluş amaçlarını gerçekleştirme olanakları doğrudan ya da dolaylı olarak elinden alınmış olan Çiftlik'e bugün 30 bin dekar civarında kalan arazisi bile fazla gelmektedir. Farklı kesimlerin ve çevrelerin A.O.Ç arazisi ile ilgili olarak farklı projeleri, niyetleri ve özelemleri bulunmaktadır. Arazi satış, devir ve uzun süreli kiralama yollarıyla Çiftlik Ankara'daki arazilerinin yaklaşık üçte ikisini yitirmiştir. Çubuk'taki Aydos Yaylası satılmış

ve üzerlerinde yayla evleri inşa edilmiştir. Devredilen arazi miktarları (dekar olarak) ve devralan kurumlar şunlardır⁷: M.S.B (8772 dekar), T.H.K (2279), T.C.K (1348), Tarım Bakanlığı (1125), TCDD (1054), Ankara Belediyesi (985), çeşitli kooperatifler (945), Basın Yayın Genel Müdürlüğü (720), Orman Genel Müdürlüğü (478), M.K.E (380), Etibank (165), M.T.A (124), çeşitli kişiler (124), Devlet Hava Meydanları (39), Gazi Üniversitesi (21), Tekel Genel Müdürlüğü (19), Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (17), T.P.A.O (9), P.T.T (0.7). Kiralama yöntemiyle devredilen arazi toplamı 5 bin dekadır. Diğer yandan kiralanmış olan pek çok A.O.Ç arazisinin de özelleştirme yoluyla elden çıkma tehdidi altında olduğu da unutulmamalıdır. Son dönemdeki SİT alanı kararına karşın MİT'e 49 yıllığına binlerce m2 arazi devredilmiştir. MHP Başkanı Alparslan Türkeş'in mezarı Çiftlik arazisi üzerindedir.

Çiftlik'i korumak amacıyla 24 Mart 1950 tarihinde çıkarılan 5659 sayılı A.O.Ç Müdürlüğü Kuruluş Kanunu'nun 9. Maddesinde Çiftlik bir devlet malı olarak tanımlanmış olmasına, 10. Maddesi'nde de taşınmaz mallarının gerçek ve tüzel kişilere *devir* ve *temlik* ile *kamulaştırılmasının* özel bir kanunla olabileceği kuralı getirilmesine karşın, aradan geçen süre içinde arazilerinin büyük bir bölümünü yitirmiştir⁸. A.O.Ç'yi korumak amacıyla çıkarılan yasaya karşın Çiftlik arazilerinin yitirilmesi ve süreci, bizzat çıkarılan özel yasalar yoluyla başlamıştır⁹. 5659 Sayılı Yasa'nın niyetine karşın, A.O.Ç'nin arazisinin özel yasalar yoluyla talana uğramasının altında yatan temel neden, dönemin genel olarak iktisat politikaları, tarım politikaları nedeniyle Çiftlik'in kuruluş düşüncesinin önemsizleştirilmiş olmasıdır.

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu 7 Mayıs 1998 tarihli toplantısında A.O.Ç'nin 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı ilan etmiştir. Bu gelişmeye karşın 30 Temmuz 1998 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmeliğe göre A.O.Ç taşınmazları isteyene Bakan izni ile 5 yıldan fazla süre ile kiralanabilecektir. Diğer bir tehlike ise takas amaçlı trampaya olanak sağlanmasıdır. Oysa diğer kamu kuruluşlarında 5 yılı aşan kira sözleşmeleri imtiyaz olarak kabul edildiği için yapılamıyor. Bu Yönetmelik

ile 5659 sayılı Yasanın *devir* ve *temlik*in ancak yasa yoluyla olabileceği kuralı da çıgınmektedir¹⁰.

Değerlendirme ve öneriler:

Kuşkusuz A.O.Ç'nin karşı karşıya kaldığı ve bundan sonra kalabileceği arazi talanına ve bir kamu girişimi olarak önemsizleştirilmesi ve yok edilmesi girişimlerine karşı, SİT alanı ilan edilmiş olması son derece önemlidir. Ancak, bu koruma kararını A.O.Ç'ye bir müze gibi yaklaşma ya da yalnızca açık alanlarını yapılaşmadan korumak kapsamında görmemek gerekir. Özgün tarihsel işlevin sürdürülmesi en önemli koruma kararı olacaktır. Çiftliğin temel tarımsal üretim ve bu üretimle ilişkili üretim etkinlikleriyle tanımlanmış temel işlevi, alan üzerinde koruma-kullanma dengelerini ortadan kaldırmayan bir işlevdir. SİT kapsamının, korunacak yapı, koru, orman, ağaçlık alan, bahçe vb. ile sınırlı görmeksizin geliştirilmesi gerekir. Esas olan kuruluş amacındaki eylemin sürekliliğinin sağlanmasıdır. SİT kararına, ilk kuruluş amacının geliştirilmesine olanak sağlayacak biçimde yaklaşılmalıdır. A.O.Ç'nin henüz değerlendirilmemiş ya da tahsis ve devir yoluyla verilmiş alanlarının geriye

alınmasıyla oluşacak alanların, sözü edilen çerçevede geliştirilmesi düşünülmelidir. Diğer yandan, Çiftlik'e, Ankara kentinin aktif yeşil alan gereksinmesinin karşılanmasında sunacağı olanaklarla sınırlı bir bakış açısı ile de yaklaşmamak gerekir. Sorun A.O.Ç'yi bir kentsel parka dönüştürme sorunu ile sınırlı olmamalıdır. Burada artık tarımsal üretimi sürdürmenin anlamının kalmadığı ve Çiftlik alanının korunması gereken tarihsel yapılar dışında tümüyle bir kentsel parka dönüştürülmesi düşüncesi yanlış bir çıkış noktası olup kuruluş amaçlarını kavrayamamanın göstergesidir¹¹. Çiftlik'in kuruluş amaçları arasında yer alan halkın yararlanacağı dinlenme, eğlence alanlarının yaratılması amacı *diğerlerinin yanı sıra* yer alan amaçlardan biridir. Kaldı ki, başlangıçta belgesinde yer alan "halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler" yaratılması amacı üzerinde düşünmek gerekir.

A.O.Ç'nin arazilerine ilişkin bakış açısını, basit göstermek "çocuklara tarım nasıl yapılır şeklinde bir takım gösteri alanları" ile sınırlı görmek, New York'taki Manhattan adasındaki Central Park'a ya da Paris'teki Boulogne Ormanı'na benzetmeye çalışmak, çağımızın ve özellikle Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı sorunları kavrayamamaktır. Herşeyden önce, Çiftlik'in kuruluşunda öngörülen görev bugün de geçerliliğini sürdürmektedir. Toprak ve su kirlenmiştir. Toprak ve suyu temizlemek ve kirlenmeyen teknolojilerin kullanılması ve geliştirilmesi çok önemlidir. Çevre sorunlarına yol açmaksızın, tarımı ve ilişkili olduğu endüstrileri geliştirmenin, çevre kirliliğine yol açmaksızın gübreleme tekniklerini geliştirmenin oldukça önemi bulunmaktadır. Ülkenin tarım toprakları erimekte, yapılaşmaya konu olmakta, ormanları da tarımsal alan yaratma amacıyla yok edilmektedir. Oysa, tarım - sanayi, tarım-ormancılık vb. ikilemlere düşmeksizin üretkenliği artırma ve üretimi de insanın doğaya yabancılaşmasına yol açmaksızın düzenleme olanağı vardır.

Bugün, ülkenin tarımı çökertilmekte ve üreticisi yoksulluğa itilmektedir. Ülke kendi ürününü onca gereksinmeye karşın değerlendiremeyen ve tarımsal ürün açısından dışa bağımlı koşullara sürüklenmektedir. Türkiye buğday ithal eder duruma gel-

miştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ortaya atılan tarımsal emeğin dönüştürülmesi, eğitilmesi, kolektif birliklerde örgütlenerek kamusal bir güce dönüştürülmesi düşüncesinin ve girişimlerinin üzerine en ufak yeni bir şey katılmadığı gibi bu kamu girişimciliği baltalanmıştır. Türkiye'de tarımda makineleşmenin ve donanımın ulaştığı boyutlara karşın kaynak kullanımı konusunda savurganlık üst boyutlardadır. Türkiye'nin nüfusunu beslemek gibi bir sorunu vardır. Hormon kullanmaksızın tarımsal üretimi ve ürün verimliliğini artırmak gibi sorunları vardır. Diğer yandan, ülkenin bugün çok daha can alıcı biçimde tarımla uğraşan kesimini, tarım teknikleri konusunda eğitmek, geliştirmek, elindeki donanımını, topraklarını akılcı biçimde değerlendirmek, üreticileri üretici birliklerinde, kooperatiflerde örgütleyerek insan kaynaklarını geliştirmek ve üretici güçlerini kır ile kent arasındaki eşitsizliğin giderilmesinde akılcı biçimde kullanmak, tarımsal üretimi kendisiyle doğrudan ilişkili endüstriyel üretimle birlikte geliştirmek gibi sorunları vardır. Doğal kaynakları dikkatli kullanarak tarımsal gelişmeyi sağlamak, çevre kirliliğine neden olmaksızın endüstrileşmeyi gerçekleştirmek gibi sorunları olan ülkemiz açısından bu son derece önemlidir.

Bu sorunların çözümüne yönelecek bir Türkiye'nin yine A.O.Ç gibi büyük kamusal girişimlere gereksinimi olacaktır. Çiftlik'in kuruluş yıllarındaki amaçları bugün için de geçerliliğini korumaktadır. Alanın SİT alanı ilan edilmesi son dönemdeki özelleştirme uygulamalarıyla daha da fazla *arazi yağması* tehditlerine karşı olumlu bir adım olmakla birlikte *üretimsizleştirilmeye* karşı bir önlem içermiyor. Esas sorun A.O.Ç arazilerinin yalnızca bir yeşil alan, açık alan olarak korunması değil, bu şekilde korunmasından vazgeçmeksizin ilk kuruluş amaçları doğrultusunda korunup geliştirilmesidir. SİT alanı kavramı bu şekilde yorumlanmalı ve geliştirilmelidir. Bu denli büyük bir araziyi tümüyle -benzer örneklerdeki gibi- lüks malzemelerle donatılmış, doğa sevgisini baskı altına alan türden rekreasyon alanlarına dönüştürmek doğru değildir¹².

Çiftlik içinde esas işlevinin yanı sıra bu iş-

(11) Ankara Büyükşehir eski Belediye başkanı Murat Karayalçın'ın 3 Haziran 1993 tarihinde Ziraat Mühendisleri Odası'nın düzenlediği *Dünü, Bugünü ve Geleceği ile Atatürk Orman Çiftliği Sempozyumu*'nda yaptığı konuşmada dile getirdiği görüşler, eleştirdiğimiz yaklaşımı sergilemektedir:

"...Atatürk Orman Çiftliği'nin mülkiyeti bugünkü şekliyle kalsın, Atatürk Orman Çiftliği yönetimi bugünkü şekliyle sürdürülsün. Bu konuda belediye olarak talebimiz yok, ama bu sınırlar içinde Atatürk Orman Çiftliği'nin artık bir kentsel parka dönüşmesi gerektiği inancındayız. Atatürk Orman Çiftliği'nde bizce buğday üretmenin, tahıl üretmenin, süt üretmenin bir anlamı kalmamıştır. Türkiye'nin milyonlarca ton buğday üretirken, orada üreteceği buğdaya ya da oradan elde edilecek süte ihtiyacı yoktur. Atatürk Orman Çiftliği, örnek çiftlik yönü korunarak, hatta Ankara'nın sokaklarında, caddelerinde bir kentte yetişen çocuklara tarımsal üretim nasıl yapılır şeklinde bir takım gösteri alanlarını da koruyarak; tarımcı, mühendis değilim, ama bu bağlamda düşünülecek kuşkusuz başka hususlar vardır; onların da korunması koşuluyla bir kentsel parka dönüşmesi gerekiyor. Ben, bu konudaki düşüncemi hemşehrilerim adına 5 Aralık 1991 tarihinde ilk kez Sayın Süleyman Demirel'e sunmuştum...Sayın Başbakan, talebimi ilgiyle izledi ve "sen benim ayağıma bastın; bu benim yedinci başbakanlığım, her başbakanlığım sırasında ben Atatürk Orman Çiftliği'yle ilgili bir şey yapmak istemişimdir, ama olmadı inşallah bu sefer bunu yapabiliriz" şeklinde yanıt verdi... Sayın Demirel'e önerim: Atatürk Orman Çiftliği'nin New York'taki Manhattan Adası'ndaki Central Park diye adlandırılan benzer bir dönüşüm geçirmesiydi. Sayın Demirel de aklında daha farklı bir düşünce olduğunu söyledi. "Ben Paris'teki Boulogne Ormanlarına benzer bir yapılandırma düşünüyorum" dedi. "Nasıl emredersiniz efendim dedim. Biz kendi görüşümüzden vazgeçelim, ama Atatürk Orman Çiftliği'ni artık bir başka biçimde kullanmaya başlamalıyız.

Dünyanın büyük kentlerinde bu tür büyük parklar var. Eskiden başka amaçla kullanılmış ya da belli bir ailenin kullanımına verilmiş alanlar, kentsel gelişmeyle birlikte, artık daha farklı bir biçimde ele alınmaya başlanmış. Londra'da var bu, Roma'da var, Paris'de, New York'da, Singapur'da var. Kimbilir ne zaman nasıl kullanılmıştı ama bugün bu alanlar artık kentsel park olarak kullanılıyor." Bkz: Ziraat Mühendisleri Odası (Ed) (1993) *Dünü, Bugünü ve Geleceği ile Atatürk Orman Çiftliği*, Ziraat Mühendisleri Odası yayını, (8/6/1993 tarihinde aynı adla düzenlenen sempozyum bildirileri), Ankara, ss:14-15.

(12) Burada vurgulamak gerekir ki, kapitalist Batının tüketimci dünyasının doğaya, çevresel değerlere yabancılaşmış yaklaşımına öykünen ve doğaya yabancılaşma sorununa doğa taklidi, suni göstermelik kullanımlar yaratarak çözüm bulmaya çalışan anlayışları terk etmek gerekiyor öncelikle. Bu anlayışlar dinlenme etkinliğine de bir tüketim etkinliği ya da tüketimciliği destekleyen, onunla birlikte var olan bir etkinlik olarak yaklaşmaktadırlar. Örnek olarak, son dönemde kentsel yaşamımıza hızla sokulan "hipermarketlerle" planlama pratiğimize "turizm, ticaret ve rekreasyon kullanımı" gibi yeni bir kavram girmiştir. Bu kavram, tüketimi, tüketimciliği, "rekreasyon" etkinliği haline getirmeye yönelik kapitalizmin, insanı doğaya yabancılaştıran tüketimci kültürünün yarattığı bir kavramdır. Herşey bir yana, A.O.Ç.'ni bu tür rekreasyon etkinliklerinin alanına dönüştürmek, zamanla beraberinde Çiftliğin ana işlevlerinden uzaklaşarak başka başka işlevlerin alana nüfuz etmesine zemin hazırlayabilir.

levlerle insanları biraraya getiren, bu etkinliklere insanları katan dinlenme ve eğlence işlevlerinin yaratılması kuşkusuz daha öğretici olacaktır. Çevresel değerlere sahip çıkılması, çevresel değerlerin insan emeği ile yeniden yaratılması, doğal verileri yok etmeksizin halkın dinlenme ve eğlence gereksinmesinin sağlanması, çağımızın çevre sorunlarına çözüm üretirken kaynak savurganlığına yol açılmaması açısından daha sağlıklı bir yol olacaktır. Her şeyden önce bu alana dinlenme ve eğlenmek amacıyla gelen her kişi alanın temel işlevinin ne olduğunu, burada neyin üretiltiğinin bilinciyle alanda yerini almalıdır. Diğer yandan, doğal çevreyi iyileştirmek, üretim yeteneğini artırmak bireyler açısından çok daha öğretici olacaktır. Bireyleri edilgen tüketiciler durumuna indirgeyen, amaçları tersine- insanın doğaya ve üretime yabancılaşmasını özendiren bir rekreasyon alanları planlaması yaklaşımına özenilmemelidir. Çitlik'in özgün üretim işlevi yitirilmemelidir.

A.O.Ç arazisi, Çiftliğin bütünleşmiş üretim yeteneklerinin geliştirilmesine son derece elverişlidir. Bu üretim yetenekleri geliştirilmeye çalışılırken alternatif enerji kaynaklarının (güneş, biyogaz, rüzgar) devreye sokulması, araştırma geliştirme etkinliklerine yönelmesi son derece yararlı olacaktır. Temiz enerji üretim ve kullanımına dayalı olarak üretim yeteneklerinin geliştirilmesi, çağımızın temel sorunlarına çözüm üretilmesinde öncü rol oynayacaktır. Temiz enerji kaynaklarını kendi üretim modeli çerçevesinde devreye sokan, deneyen, ekolojik tarım tekniklerini geliştiren bir çiftlik işletmesi, ilk kuruluş yıllarındakine benzer öncü işlevine tekrar yönelecek ve ülke çapında örnek oluşturabilecektir.

A.O.Ç'nin önünde çözüm bekleyen sorunlar ve çözüm önerileri şunlardır:

- Alanı boydan boya geçen Ankara Çayı'nın temizlenmesi ve toprak-su kirliliğinin önlenmesi,
- Alan üzerindeki toprak taleplerinin önlenmesi açısından, bugüne dek yasa yoluyla amaç dışı kullanımlar için satış ve tahsis yapılmış olan araziler aynı güç ve yetkilerle geriye kazanılmalıdır.
- Alanın koruma ve tarımsal toprak geliştirme planı hazırlanmalıdır.

- 1930'ların Ankara'sında önemli dinlenme, eğlence ve spor merkezlerinden biri olan ve SİT alanı özelliklerine sahip, o tarihlerde önemli spor karşılaşmalarına, yaz spor okullarına sahne olan Karadeniz Yüzme Havuzu'nun yerine yapılan Devlet Mezarlığı başka bir alana kaldırılmalıdır. Halkın kullandığı bir dinlenme, spor alanını ortadan kaldıran Devlet Mezarlığı A.O.Ç'nin kuruluş amaçlarından hiçbirine uymadığı gibi çok büyük bir alanı işlevsiz bırakmaktadır.
- Çiftlik işletmeleri güçlendirilmelidir. Üniversite ve ilgili fakülte ve her düzeyde okullarla bilgi, deneyim aktarım, uygulama, staj, araştırma geliştirme projeleri, öğrenci kampları anlamında işbirliği geliştirilmelidir.
- Gençlik kampları seferber ederek alanda ağaçlandırma, toprak iyileştirme vb. çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

EK: 1.

"Başvekaletе,

Malum olduğu üzere, ziraat ve zirai iktisat sahasında fenni ve ameli tecrübeler yapmak maksadile, muhtelif zamanlarda memleketin muhtelif mıntıkalarında müteaddit çiftlikler tesis etmişim.

On üç sene devam eden çetin çalışmaları esnasında faaliyetlerini, bulundukları iklimin yetiştirdiği her türlü mahsulattan başka, her nevi ziraat sanatlarına da teşmil eden bu müesseseler, ilk senelerden başlayan bütün kazançlarını inkişaflarına sarfederek büyük, küçük müteaddit fabrika ve imalathaneler tesis etmişler, bütün ziraat makine ve aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesisat vucuda getirmişler, yerli ve yabancı bir çok hayvan ırkları üzerinde çift ve mahsul bakımından yaptıkları tetkikler neticesinde, bunların muhite en elverişli ve en verimli olanlarını tespit etmişler, kooperatif teşkili suretile veya aynı mahiyette başka suretlerle civar köylerle beraber faydalı şekilde çalışmışlar, bir taraftan da iç ve dış piyasalarla daimi ve sıkı temaslarda bulunmak suretile, faaliyetlerini ve istihallerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bugün her bakımdan verimli, olgun ve çok kıymetli birer

varlık haline gelmişlerdir. Çiftliklerin, yeri-ne göre araziye ıslah ve tanzim etmek, muhitlerini güzelleştirmek, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler, hiylesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek, bazı yerlerde ihtikarla fiili ve muvaffakiyetli mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de zikre şayandır.

Bünyelerinin metanetini ve muvaffakiyetlerinin temelini teşkil eden geniş çalışma ve ticari esaslar dahilinde idare edildikleri ve memleketin diğer mıntıklarında da, mümasilleri tesis edildiği takdirde, tecrübelerini müspet iş sahasından alan bu müesseselerin ziraat usullerini düzeltme, istihsalatı arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihap ve inkişafına çok müsait birer amil ve mesnet olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanaatle, tasarrufum altındaki bu çiftlikleri bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşlarıyla beraber hazineye hediye ediyorum. Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşını mücmel olarak gösteren liste ilişiktir. Müktezi kanuni muamelenin yapılmasını dilerim.

K.ATATÜRK"

EK: 2.

"Başvekil İsmet İnönü'ye

Hatırlarsınız, Türk köylüsü Türk'ün efendisi olduğunu söylediğim zamanı. Ben o efendinin arzu ve iradesi altında senelerden beri çalışmış olan bir hadimim. Şimdi beni çok heyecana getiren hadise Türk köylüsüne naçizane olsa da ufak bir vazife yapmış olduğumdur. Milletin yüksek Mümessiller Heyeti bunu iyi görmüş ve kabul etmişler ise benim için ne unutulmaz bir saadet hatırasını bana vermişlerdir. Bundan dolayı çok yüksek zevkle millet, memleket ve Cumhuriyet Hükümetine yapmağa mecbur olduğum vazifelerden en basiti karşısında gösterilmiş olan teveccühten, takdirden ne kadar mütehasis olduğumu ifadeye muktedir değilim. Mevzuubahs olan hediye yüksek Türk milletine benim asıl vermeği düşündüğüm hediye karşısında hiçbir kıymeti haiz değildir. Ben icabettiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim.

Kemal Atatürk"